

Zelfstandig leren van moderne vreemde talen (2)

Dit is het tweede artikel van een reeks die gaat over de alledaagse praktijk van zelfstandig leren met al zijn problemen maar ook zijn mogelijkheden. We beperken ons daarbij tot de vaardigheden luisteren en spreken, omdat het juist bij deze vaardigheden moeilijker lijkt om het proces van zelfstandig leren te (bege)leiden. De auteurs hebben geprobeerd zicht te krijgen op de praktijk door video-opnames in de lessen van twee docenten Frans en twee docenten Engels te maken en met hen en hun leerlingen gesprekken te voeren. In de artikelen laten ze vooral docenten en leerlingen aan het woord. In het vorige artikel (december 2000) was de aandacht gericht op oriënteren en plannen als belangrijke elementen van zelfstandig leren. In dit tweede artikel wordt stilgestaan bij het doorzien en aanbrengen van structuur in leertaken.

Kees van Esch, Eus Schalkwijk en Chantal van Summeren

Bij de docente Engels zagen we hoe de leergang structuur kan geven bij de aansturing van het leerproces. Maar het kan ook voorkomen dat de opbouw in het lesmateriaal van de leergang ver te zoeken is, omdat er bijvoorbeeld nauwelijks ontwikkeling zit in de leertaken. In dat geval is het van belang dat de docent zelf alsnog een duidelijke structuur aanbrengt in de leerstof en gaandeweg de leerlingen leert om zelf structuur aan te brengen,

bijvoorbeeld door hen verbanden te laten leggen met wat ze eerder hebben geleerd of hebben ervaren.

Leren structureren

De docent Frans verwoordt het aanbrengen van structuur als volgt: 'Ik probeer heel duidelijk van eenvoudig naar moeilijk te gaan en van sterk geleid naar minder geleid. Het is dan natuurlijk wel zo, dat ik het niet alle-

maal van tevoren volledig heb vastgelegd. Als ik een studieplanning heb gemaakt bij gespreksvaardigheid, denk ik na elke les: hoe ver zijn de leerlingen en ik gekomen? Ik kijk dan dus terug. Dáár zit ik nu, nu ga ik dat en dat doen.'

Een handige kapstok voor aanbrengen van structuur kunnen taalfuncties zijn. Zo geeft dezelfde docent Frans in een andere les de vwo-5 leerlingen een lijst met taalfuncties en vraagt hij hen om zelf te kijken of er in die lijst taalfuncties voorkomen die zij straks zouden kunnen of willen gebruiken. Hij geeft een voorbeeld: 'Bepaalde dingen gedaan willen krijgen, past bij de opdracht van vandaag'. Daarna laat hij de leerlingen zelf de lijst verder bekijken en geeft ze een opdracht: ze moeten een televisiefragment bekijken om te zien of er in dit fragment taalfuncties zitten waar zij zelf ook iets mee zouden kunnen doen als zij een gesprek voeren. Voordat hij de video start, vertelt de docent kort iets over het fragment. Tijdens het bekijken van de video wijst hij de leerlingen op uitdrukkingen en taalfuncties die gebruikt worden door de sprekers en die ook in de lijst staan. Als het nodig is, geeft hij ook alternatieven en verwijst naar andere talen. Een voorbeeld. Een leerling zegt: 'Als ik het woord 'altijd' moet gebruiken, zeg ik: 'Tout le temps'. De docent: 'Toujours'. Leerling: 'Oh ja, ...'. De docent weer: 'En let op de plaats van 'toujours' in de zin. In het Engels zeg je: 'He always does that', terwijl je in het Frans zegt: 'Il fait toujours cela'.

We zien dat de docent zelf structuur aanbrengt in de leertaak. Maar we zien ook een bescheiden poging om leerlingen te laten ervaren hoe de opbouw van een concrete leertaak is en hoe zij verbanden kunnen leggen met wat zij bij andere talen hebben geleerd. In feite gaat het hier om hoe een leertaak op de juiste manier aan te pakken. Maar daarover hieronder meer.

Het gebruik van efficiënte strategieën

Om een vreemde taal goed te leren gebruiken, moet je leren efficiënt te werk te gaan. Strategieën kunnen daarbij behulpzaam zijn. In een les Engels zien we hoe de docent de vwo-4 leerlingen (overigens met nogal wat moeite) leert een luisteraak beter aan te pakken. Zij maakt een efficiënte luisterstrategie expliciet. Eerst vertelt ze dat je met luistervaardigheid op verschillende manieren bezig kunt zijn en dat 'note-taking', zoals dat staat aangegeven in WASP (een scholientijdschrift voor Engels) daarbij een goed hulpmiddel kan zijn. Daarna schrijft de docent de term op het bord en vraagt aan de leerlingen wat het woord betekent. Er komen verschillende (goede) reacties uit de klas. 'Note-taking'

betekent inderdaad het maken van aantekeningen tijdens het luisteren. De docente vertelt nu dat de leerlingen zo meteen twee keer een stuk tekst uit WASP zullen horen, dat zij daarbij aantekeningen moeten maken en dat de docente zelf een aantal vragen zal stellen: 'Je moet dan ook weer luisteren naar wat ik vraag en aan de hand van je aantekeningen zou je dan in staat moeten zijn om een antwoord te geven.' De docente leidt dan het onderwerp van de luistertekst in die gaat over 'The risks of water slides', stelt daarna de leerlingen nog enkele korte vragen over het onderwerp, bijvoorbeeld 'Where would you find a slide?'

Daarna gaat ze nog kort in op de procedure ('Je krijgt het fragment twee keer achter elkaar te horen (zonder onderbrekingen dus)'. Na afloop van het fragment spoelt de docente de band terug, vraagt de leerlingen nog een keer goed op te letten, hun aantekeningen te controleren en zo nodig aan te vullen. Als de leerlingen het fragment een tweede keer beluisterd hebben, stelt de docente een achttal vragen in het Engels over deze luistertekst en de leerlingen schrijven het antwoord op. Ze geeft steeds tijd om het antwoord op te schrijven en kijkt of ze klaar zijn met antwoorden voordat ze naar de volgende vraag gaat. Ze hamert erop dat de leerlingen kort maar krachtig antwoorden: 'To the point, please. I don't want you to write essays'. Na het antwoord op de laatste vraag, vraagt ze of er leerlingen zijn die twee of meer vragen niet konden beantwoorden, omdat ze niet genoeg aantekeningen hadden. Dat blijkt bij nogal wat leerlingen het geval te zijn. De docente gaat erop in door de leerlingen te vragen wat nu precies het probleem was. Het blijkt dat één leerling niet wist wat hij op moest schrijven en dus maar enkele regels heeft opgeschreven. De docent gaat vervolgens in op wat belangrijke elementen zijn die in het fragment aan bod komen en wat hij dus had kunnen opschrijven. Een andere leerling blijkt vooral problemen te hebben met het onderscheid tussen hoofd- en bijzaken. Hij heeft wel veel aantekeningen, maar kan er niet mee uit de voeten. Dus gaat de docente ook in op hoe je meer structuur kunt aanbrengen in de aantekeningen door ze bijvoorbeeld te onderstrepen of anderszins te markeren.

Strategieën zijn aan te leren

Adequate strategieën kunnen gebruiken bij het leren van een vreemde taal is niet iets dat specifiek is voor zelfstandig leren. In de didactiek van het onderwijs in moderne vreemde talen wordt het belang van strategieën voor het leren van moderne vreemde talen al lang onderkend. Iets anders is hoe deze strategieën te onderwijzen. Zo laten onderzoeken naar het effect van training

in leerstrategieën soms positieve soms negatieve resultaten zien afhankelijk van factoren als aantal leerders, niveau, motivatie en attitude, trainingscondities, rol van de leraar en duur van het trainingsprogramma (zie bijvoorbeeld Wenden & Rubin, 1987 en O'Malley & Chamot, 1990). Hetzelfde geldt voor strategieën bij andere vaardigheden zoals luisteren en spreken en voor het leren van woorden. Maar, en daarmee komen we op het verband met zelfstandig leren, hoe kun je bereiken dat leerlingen bepaalde strategieën daadwerkelijk toe-passen? Het antwoord ligt voor de hand: door dergelijke strategieën expliciet te maken en er steeds op terug te komen. Laten we eens kijken hoe de docente Engels dit aanpakt en wat zij hierover denkt.

De docente Engels uit dit voorbeeld gaat als volgt te werk. Zij geeft eerst inzicht wat *note-taking* precies inhoudt, laat de leerlingen zien hoe deze aantekeningen kunnen helpen om vragen te beantwoorden die te maken hebben met het begrip van de tekst en stuurt hen steeds bij door opmerkingen als 'To the point, please'. Een volgende stap is dan dat de leerlingen zelf de juiste aantekeningen leren maken, met andere woorden leren zelf de juiste strategie toe te passen bij een bepaalde taak of oefening. Als het dan bij sommige leerlingen niet blijkt te zijn gelukt, gaat de docent uitvoerig in op hoe je betere aantekeningen kunt maken. De docent beschrijft als volgt haar opvattingen over hoe leerlingen te motiveren en hoe hen te leren zelf de verantwoordelijkheid te nemen voor hun aanpak: 'Ik houd me vrij strikt aan de opdrachten in Milestones. De leerlingen moeten bovendien zichzelf motiveren om te luisteren. Ze hebben allemaal een eigen walkman en kunnen op het lesschema precies zien wanneer ze die mee moeten nemen of wanneer ze welke opdracht thuis of in de klas moeten doen. Om hun luister-ervaring te verbeteren, moeten zij de opdrachten goed en serieus aanpakken en de 'key' van Milestones in de gaten houden. Daarop staat precies aangegeven hoeveel fouten ze bij een bepaalde opdracht mogen hebben, wat ze het beste kunnen doen bij een fout antwoord (bijvoorbeeld: Luister nog eens naar passage x, enzovoorts). Ook moeten de leerlingen zelf bijhouden hoe lang ze over een bepaalde opdracht gedaan hebben.'

De docent raakt hier aan een ander aspect van zelfstandig leren, namelijk hoe leerlingen bepaalde leerfuncties en taken van de docent kunnen overnemen. Maar daarover meer in het volgende artikel.

O'Malley, M.J. & A.U. Chamot (1990) *Learning Strategies in Second Language Acquisition* Cambridge: Cambridge University Press.
Wenden, A. & J. Rubin (1987) *Learning Strategies in Language Learning*, Englewoods Cliff, N.J.: Prentice-Hall. ■

Invallen

De tweede lesdag

Na het wat rommelige en haastige begin van de dag, wilde het maar niet lukken. Janneke bleef de hele dag het gevoel hebben dat ze achter zichzelf aanliep. De leerlingen waren onrustig en Janneke verloor steeds meer haar geduld.

's Middags had ze als laatste drie-havo. Het begon al met drie leerlingen die hun boeken niet bij zich hadden: Janneke voelde dat ze een daad moest stellen.

'Ga je maar melden bij de directeur - er is nu geen excuus meer. De eerste les kon ik me nog voorstellen dat je niet wist dat er weer Engels werd gegeven maar dat gaat nu niet meer op. Zonder boeken kun je niets doen.'

Janneke ging achter haar bureau zitten en zocht de namen van de leerlingen om die op te kunnen schrijven in het klassenboek: Jaap, Simon en Lise.

Lise protesteerde: 'Alstublieft mevrouw de Vries. Ik deed het niet expres - ik dacht dat we morgen pas weer Engels hadden. Het is echt geen opzet.'

Haar vriendinnen begonnen zich er mee te bemoeien en smeekten Janneke om Lise niet naar de directeur te sturen. Ondertussen keek de rest van de klas geamuseerd naar de drie meiden achter in het lokaal en er werd druk gesmoesd.

'Ik kan toch best naast Susan gaan zitten; ik zal heus niet kletsen. Please juf!', probeerde Lise nog een keer.

'Nee', zei Janneke, 'ik wil dat je je gaat melden'.

'Ik ga me niet melden. Dat doe ik niet. Ik vind het onzin - ik heb alleen mijn boek niet bij. Er is niemand die je daarvoor de les uit stuurt.'

De klas begon te joelen en iedereen ging zich ermee bemoeien. Janneke keek het lokaal rond - ze begon zich onzeker te voelen maar probeerde daar zo min mogelijk van te laten merken.

'Je gaat je nu melden'.

Kwaad pakte Lise haar spullen en verdween uit het lokaal. Ze smet de deur hard dicht. Jaap en Simon treuzelden bij de deur in afwachting van wat zou gebeuren.